

Anmeldelse:

Nysgerrige på Afrika kan begynde her

Af Lene Frøslev

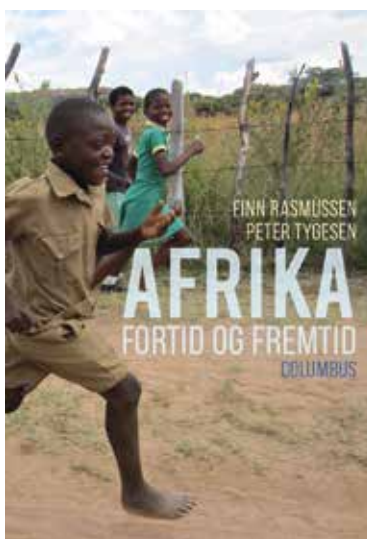
En relevant introduktion til Afrikas historie og fremtidige udfordringer, skrevet af to af kontinentets kendere til studerende på samfundsfag i gymnasiet.

Finn Rasmussen og Peter Tygesen: **Afrika fortid og fremtid**. Columbus 2016, 208 sider med tilhørende hjemmeside.

Afrika er et drama. Her stod menneskets vugge. Herfra blev millioner af mennesker indfanget og solgt som slaver, hvorefter Europas store lande delte kontinentet mellem sig for at udbytte dets rigdomme og lade befolkningerne leve et apartheidliv i fattigdom.

I en glimrende gymnasiebog giver to af de fremmeste Afrika-kendere deres bud på, hvorfor Afrika – en femtedel af klodens landmasse – er blevet verdens fattigste kontinent. Journalist Peter Tygesen og kultursociolog Finn Rasmussen giver en gedigen indføring i Afrikas historie, geografi og politiske udvikling. Tilmed i et letlæseligt sprog.

De første kapitler om de oprindelige befolkninger og urgamle riger bærer ganske vist i udpræget grad mere præg af lek-

tielæsning end analyse. Den politiske og økonomiske udvikling af kontinentet – og i bogen – tager fart, da folkeslagene langsomt fik kontakt med omverdenen via handel. Først med salt via et arabisk handelsnetværk og senere var det guld og slaver, der blev Afrikas indtog på verdensmarkedet.

Lene Frøslev er udenrigspolitisk freelance journalist, tidligere korrespondent for Berlingske i Storbritannien og Mellemøsten, medlem af redaktionskomiteen for Udenrigs.

Slavehandlens tragedie fylder med rette 15 af bogens 200 sider. Man regner med, at mellem 12 og 15 millioner afrikanere blev sejlet over Atlanterhavet frem til slutningen af 1800-tallet. Næsten halvdelen af dem kom fra det nuværende Congo og Angola; mennesker, der blev byttet for billige metaller, bomuldsstof og simple våben og krudt, som var sejlet fra Europa til slavekysterne i Vestafrika som det første ben i en indbringende trekants-handelsrute.

Fra Afrika blev slaverne stuvet sammen på de særligt indrettede menneskeskibe og sejlet til Caribien, hvor de blev solgt til sukker- og bomuldsplantager – og skibene sejlede retur til Europa med eksotiske varer som sukker og rom, kaffe og bomuld.

Et helt kapitel har fokus på Danmarks lidet flatterende rolle i slavehandlen. De danske slaveskibe og de små danske besiddelser på Guineakysten i Vestafrika sejlede omkring 100.000 slaver fra Afrika til Amerika. Her blev de solgt til højstbydende, og mange af dem trælledede resten af deres liv på de danske sukkerplantager og sukkerraffinaderier i det Dansk Vestindien, der for 100 år siden blev solgt til USA.

Og netop slavearbejdet i sukkerproduktionen bidrog dengang til betragtelig velstandsforøgelse i København. I slutningen af 1700-tallet udgjorde eksporten fra Danmarks 24 sukkerraffinaderier halvdelen af hele landets eksportindtægter.

Danmark blev formelt det første land, der afskaffede slaveeksporten fra Afrika (efter at en kongelig 'Negerhandels-kommision' havde kulegravet slavehandlen). Og så alligevel ikke. Forbuddet blev forhalet i ti år, så plantageejerne kunne få 'lagrene' fyldt op; derefter fortsatte handlen med slaver som smuglervarer på danske skibe – og på selve Guldkysten fortsatte slaveriet på de danske besiddelser helt frem til 1850.

The Scramble for Africa

Og så startede koloniseringskapløbet mellem primært England og Frankrig, men også Tyskland og Portugal deltog i det kapløb, der blev kaldt 'The Scramble for Africa'. Og selvfølgelig den belgiske Kong Leopold, der tog hele Centralafrika som sin personlige Congo-koloni. Hvordan de afrikanske høvdinge blev lokket til at afgive deres land fremgår af følgende afsnit i bogen:

"Han (Kong Leopold) sendte folk ud for at besøge afrikanske høvdinge, fyrster og konger langs Congos floder for at få underskrevne aftale, der gav ham suveræniteten over deres områder og folk. Høvdingene kunne ikke læse og måtte have aftalen oversat. Kongens papirer var fyldt med ord, der ikke gav mening. Hvad betød et ord som suveræniteten i et område, hvor man ikke havde ejendomsret til jord? (...) Med løfter om hurtige, kontante gevinster og med trusler om død og invasion satte høvdingene en sværtet tommelfinger på papiret."

I øvrigt benyttede Kong Leopold sig i vid udstrækning af danske søfolk i udbytningen og senere folkemordet på den congolesiske befolkning. Men det er en sidevinkel på kolonihistorien i Afrika.

Afrika for afrikanerne

Efter de to verdenskrige begyndte kolonifviklingen fra slutningen af 1950'erne og op til 1980'erne. Kravet voksede om et Afrika for afrikanere, og med Ghana – det tidligere Guldkysten – i Vestafrika som et af de første havde 14 landet fået uafhængighed i 1960.

Og af de nye ledere fik europæerne læst og påskrevet. Som lederen af Ghanas uafhængighedskamp og senere præsident, Kwame Nkrumah, sagde det i 1950'erne:

"I århundreder har europæerne domineret det afrikanske kontinent. Den hvide

mands arrogance gav ham selv retten til at herske og til at blive adlydt af ikke-hvide. Hans mission, erklærede han, var at 'civilisere' Afrika. Under denne kappe stjal europæerne kontinentets rigdomme og påførte det afrikanske folk unævnelige lidelser. Alt dette er en trist historie. Men nu er vi klar til at begrave fortiden med dens ubehagelige minder og se ind i fremtiden. Alt, hvad vi beder de tidligere kolonimagter om, er deres velvilje og samarbejde til at afhjælpe fortidens fejltagelser og uretfærdigheder og til at give uafhængighed til kolonierne i Afrika".

Men optimismen var bygget på sand. De nye stater blev opbygget med samme struktur som i kolonitiden, hvilket udelukker det store flertal fra direkte deltagelse i demokrati. Det økonomiske grundlag var mere end skrøbeligt – Afrika forblev fattigt, bl.a. fordi bytteforholdet i forhold til uforarbejdede råvarer konstant forringedes. Det er ellers ikke fordi, at kontinentet mangler ressourcer: 40 pct. af verdens vandenergi, 12 pct. af verdens gasreserver, otte pct. af verdens olieudvinding, en stor del af klodens tilgængelige mineraler og et uudnyttet landbrugspotentiale.

Dertil kommer, at den kolde krig på verdensplan blev varm flere steder på kontinentet med blodige borgerkrige til følge. Congo er ét eksempel. Angola er et andet. Og politisk blev der med épartistaterne lukket op for en Pandoras æske af korrupsion og militærkup. I 1988 havde kun syv afrikanske stater et grundlovssikret flerpartisystem – et forhold, der først ændrede sig op gennem 1990'erne, bl.a. fordi der udefra blev stillet krav om god regeringsførelse i bytte for økonomisk bistand.

Fortsat fattigdom

Men Afrika er stadig fattigt. Uanset nogle landes såkaldte løveøkonomier med

vækstrater på over syv pct., så vokser antallet af absolut fattige, mennesker, der lever for under to dollar om dagen. I 2012 var der flere end 330 millioner.

En af grundene er manglen på reelle arbejdspladser sammenholdt med befolkningstilvæksten. Millioner af afrikanere hutler sig derfor igennem i den uformelle økonomi som daglejere eller gadehandlere. Mennesker, der ikke betaler skat eller moms, som ikke har sygeforsikring eller pension, som ikke kan få banklån eller forsikring. Det anslås, at uden for landbruget arbejder otte ud af ti afrikanere i den uformelle sektor.

Det er ikke en attraktiv fremtid for unge, der med mobil og internet kan se, hvordan vi lever i Europa. Tal fra FN's arbejdsmarkedsorganisation ILO viser, at 37 pct. af kontinentets unge er parate til at flytte permanent til et andet land. Og den andel vil kun vokse.

For Afrika byder fremtiden på fire mega-udfordringer, skriver forfatterne.

- Befolkningsvækst og ungdomsarbejdsløshed
- Urbanisering
- Sygdomme
- Klimaforandringer

FN-prognoser viser, at befolkningen i Afrika vil være fordoblet i 2050 – og fire-doblet ved næste årtusindskifte. Det stiller krav til investering i job, uddannelse, sundhed og sanitet.

Det giver pres på storbyerne. Urbaniseringen ventes at stige voldsomt; i 2030 menes halvdelen af befolkningen at bo i byerne, og med mindre infrastrukturen ændres drastisk, vil endnu flere komme til at bo i midlertidige og sammenflikkede huse i enorme slumkvarterer.

Afrika har generelt nogle elendige sundhedssystemer. Malaria og hiv/AIDS står for 30 pct. af alle dødsfald på kontinentet, og

den udfordring vil vokse, hvis ikke sygdomsbekæmpelse opprioriteres, også internationalt. Den svenske forsker Sten Rylander har sat tal på: Afrika har lidt over 15 pct. af verdens befolkning, 25 pct. af verdens syge og kun tre pct. af det uddannede sundhedspersonale i verden.

Den største udfordring af dem alle er imidlertid klimaforandringerne. Ganske vist har Afrika bidraget mindst til den globale opvarmning, men det kan blive det kontinent, der rammes hårdest. Det vil ske med mere tørke, flere oversvømmelser og markante ændringer i perioder med regntid. Det forventes at ydelsen fra majsproduktionen – en af de vigtigste afgrøder – vil falde, og svigtende regnfald vil skabe problemer med drikkevand til mennesker og dyr.

Alt sammen er det forhold, der vil øge risikoen for, at lokale konflikter vil udvikle sig voldeligt i de kommende år. Ikke just en optimistisk konklusion i en bog om verdens næststørste kontinent.

Menneskerne på hjemmesiden

Så hvad er det, der mangler? Mennesker! Dem, der udgør Afrikas mangfoldighed. Dem, der har navn og alder og familie og en dagligdag. De er desværre prioriteret ud af den trykte bog og gemt væk på den tilhørende hjemmeside.

Især tre fremragende kapitler med landeportrætter burde printbogen være blevet udvidet med. Ikke mindst fordi man i kapitlerne hér møder levende mennesker i dagens Afrika. Peter Tygesen har været i Ghana og Mozambique og Finn Rasmussen i Somalia.

I kapitlerne møder vi bybonden Mousa, kakaobonden Yaki og guldgraveren Jim i Ghana. I Mozambique bliver vi taget langt ud på landet og møder bondenkone Louisa, og i storbyen fortæller gadesælgerne Filou og Zitou om 12 timers arbejdsdage. Og i Somalia præsenteres vi for mobiltelefonsælgeren Khalid, skolelæreren Faduma og Zahra, der kun kan eksistere, fordi hendes bror i USA sender penge hjem hver måned.

Det er personhistorier som disse, der giver liv til en bog, der er fyldt med relevante fakta og statistikker. De kunne for eksempel med fordel være byttet ud med den ellers grundige indføring i det neopatrimoniale system, der holdt diktatorerne ved magten.

Men nu står landeportrætterne lidt for sig selv – gemt væk på den hjemmeside, der er oprettet til bogen – og venter på, at nogen skulle få lyst til at klikke sig ind på det anonyme faneblad 'Landeeksampler'. På den positive side så kan alle – uanset køb af bogen – få lov at læse 72 sider fremragende journalistik helt gratis på deres computer.

I øvrigt er hjemmesiden en guldgrube af ekstra oplysninger om dansk ulandsbistand og links til alt fra kort over migration til artikler om tidlig banandyrkning og film om børnearbejde i chokoladeindustrien.

Hjemmesiden kan findes via dette link: <http://forlagetcolumbus.dk/boeger/international-politik/afrika-fortid-og-fremtid/>

○ ○ ○